

Открытый урок по родному языку
на тему:

«Неопределенные местоимения».

Трочева Табияева Л.А.

Уьлгю дарс: Белгисиз орунчалар (6 клас).

Дарсны муратлары:

1. Орунчаланы ва ону гечилген журналарыны гыакындагы билимлерин аян этив. Белгисиз орунчаланы маъна ва грамматика белгилерин озбашына юрюлеген ахтарыв ишни натижажасында мюлк этдирир.
2. Озбашына билим алыв, гыаклашыв ва пайдалы маълумат топлав бажарывлукъларын осдюрюв.
3. Тил культурасын ва чебер сезивню тарбиялав.

Къурулушуна гёре дарс – къошулчан, демек, «такрарлав», «янгы дарс англатыв», «беклешдирир» бёлюклерден къурашдырылгъан.

Такрарлав. Бу бёлюкте охувчуланы къарсалавлардан эркин этеген гыал яратыла ва дарсны биринчи мурадына етишмек учун ишлер этиле. Дарс адатлы къайдада башлана буса да, аслу агъамият охувчуларда *билим алыв* масъалаланы *озбашына токъташдырыв* ва *етишген гыасиллерин чечив* (рефлексия) бажарывлукълар болдурувуна берилме тарыкъ.

Дарс шулай суалдан башлана?

- Узакъ къалмайлы, къайсы тархны гыюрметлежекбиз!

Суалгъа гёре охувчулар ойларын айтажакълар ва оланы арасында шексиз кюйде гележек байрам – *Ана тилни гюню* эсгерилежек.

Байрамны гыакындагы текст тептерлеге языла:

Февраль айны 21-нде Ана тилни халкъара гюню белгилене. Шо агъвалатгъа байлавлу мажлислер, ёлусъувлар оьтгерив мердешге айлангъан. Гъар йыл бизин мактапда да бу, байрамны сыйлап, ана тилни чыгышлары, чебер сезивню тюрлю ярышлары, олимпиадалар оьтгериле. Мен де ва мени охув ёлдашларым да эсгерилген ишлерде кёп сююп ортакчылыкъ этебиз.

Ана тил дарслагъа буса айрыча тергевибюзню беребиз. Неге тюгюл тил бизин милли маданиятыбызны, кылыкъларыбызны гюзгюсю экени, тил болмаса халкъ болмайганны ата-бабаларыбызны насигатларындан ва муаллимни дарсларындан яхшы англагъанбыз.

Класгъа тапшурув:

- Берилген текстге гёре озбашыгъызгъа тапшурувлар кьурутъуз.

Тапшурувланы уьлгюлери:

- Гечилген орфограммаланы ва пунктограммаланы англагъы.

- Орунчаланы табып журасын белгилемек.

- Текстге баш салмакъ ва артын узатмакъ ва ш. б.

Такрарлав мурат булан оьтгерилеген лагъырлашыв:

- Орунча деген тил гесимни белгилемек.

- Орунчаны кьайсы журалары булан танышсыз?

- Теманы гечивде (алдагъа дарсларда) сизге ёлукъгъан четимликлени эсгеригиз?

Ахырынчы суал бек аслу ва маъналы, неге тюгюл гьар охувчуну темагъа гёре мюлк этилген билимлерини даражасын ва акъсайгъан ерлерин аян эте.

Тергев иш. Тапшурув: берилген гьарпланы ва ишараланы кьоллап квадратны толтурмакъ. Гьарплар ва ишаралар орунчаланы жураларын белгилей.

Б. – бет

Г. – герсетив

? – сорав

Ω – байлавучлу

≈ – белгилевчю

1.	6.	11.	16.
2.		12.	17.
3.	8.	13.	18.
4.	9.	14.	19.
5.	10.	15.	20.

1. Дюр, мен гесемен, сен де гесесен.

2. Бош заманыгъызны нечик

3. Ким гишиге къюу къзса, оъзю

4. О яш – яхшы яш. Г.

5. Сиз нечик тийишли гёрсетигиз, этежекбиз.

6. Къурдашынга нече йыл бола?

7. Бу – кыйын масъала.

8. Ол башлап авчу болгъан.

9. Къырийында ким олтура?

10. Къайсы якъдан ел эшсе, шонда бакъма тюшмей.

11. Огъар бурулду.

12. Шу ишге гюнагълы тюгюлмен.

13. Ватан бизин орманыбыз, отубуз!

14. Нечев гелген?

15. Не этсем де, ол рази болмады.

16. Магъа багъып узатасан чечеклер.

йибересиз?

тюшер.

шолой

- 17. Неченчи класда охуй?
- 18. Шо тавгъа багъып юрюдю.
- 19. Биз де гёрдюк оланы..
- 20. Нечакъы айландырсанг да, бир ойгъа гелебиз.

Бир-бирин тергев (взаимопроверка) Тапшурувну тергеме ва кыйматлама охувчулагъа ихтияр бериле. Эсгерив: кыйматланы арасында «2» ёкълукъ охувчуланы алданокъ онгайлы шартлагъа сала ва тапшурувну уьстюнлю кютмеге болушлукъ эте.

Бир-бирин тергев (взаимопроверка).

- 0 янгылыш – «5»
- 1-6 янгылышлар – «4»
- 7- янгылышлар – «3»

1. Б	6. ?	11. Б	16. Б
2. ?	7. Г	12. Г	17. ?
3. Ω	8. Б	13. Б	18. Г
4. Г	9. ?	14. ?	19. Б

5.Ω	10.Ω	15.Ω	20.Ω
-----	------	------	------

Рефлексия. Тергев ишни гъасиллерин анализ этив бу девюрде бек агъамиятлы.

Рефлексия оьтгермек саялы уьлгюлю сораьлар:

- Алгъан къыйматынга разимисен? Гьрсетген гъасиллеринге рази къалдынгмы?
- Орунчаны къайсы журналарын белгилеме четим болду?
- Тапшурувну хатасыз (янгылышсыз) кютмеге не кьмек этди?
- Темагъа гьере уьйге ишингни белгиле.

Янгы темагъа тюшондюрюв. Бу бьлюкде дарсны тарбиялав масъалалары чечиле. Чебер гъислени уятыв ва оьсдюрюв чебер адабиятны асарларын сезив ишлер булан амалгъа геле. Шо мурат булан шиьру текстни уьстюнде иш гьзлешдириле ва ондан таба янгы дарсны англатьв масъалалагъа гьчюле:

А. Межитовну шиьрусуну уьстюнде иш:

Юсун яшгъа яш бола,

Уллу гъа уллу бола.

Огъар алив сьйлесенг,

Къуйрукъ янын хашыгъан

Гамишдей къанып къала.

Биревню еми ёкъ деп,

Биревлени кёмюрю,

Даим халкъны гъайында

Гетип бара оьмюрю.

Гъар гюн эртерек туруп

Яхшы къастлары булан

Ол юз ерге пайлана.

Гъар кимни гъалын билип,

Юсупну юз къайгъысы.

Юз сююнчге айлана.

Текстге гёре соравлар ва тапшурувлар:

- Шиърону чебер охугъуз.

- Шиъруда не гъакъда айтыла? Лирикалы игит нечик хасиятлы адамдыр?

- Игитни суратлавда шаир къайсы чебер къуралланы кьоллагъан? (тенглешдирив - къуйрукъ янын хашыгъан гамишдей, кьопдурув - юз ерге пайлана)

- Текстдеги бары да орунчаланы табыгъыз. Жураларын белгилегиз.

- Биревню, биревлени деген орунчалар не маъна бере?

- Бу тайпа орунчалагъа нечик ат тагъар эдигиз?

— Яшланы жавапларын эшитгенден сонг, оланы ойларыны жамын да чыгъарып, тептерлеге дарсны темасы языла.

Янгы теманы уйренив. Бу бөлүкде янгы теманы («Белгисиз орунчалар») уьстпонде иш юрюле.

Класгъа ахтарыв иш тапшурула:

- Берилген сёзлер не англата ва нечик этилген?

Бир, бир нече, бирев, пеленче, тюгенче, немес, недресе, кимесе, бир зат, бир-биревлер, къайсы-бири.

Охувчулар - охув китабын ва башгъа муаллим берген материалланы къоллап озбашына темагъа гёре билимлени мюлк эте ва охув масъалагъа байлавлу оз кыравларын арагъа салып ойлаша. Ахтарыв къайлада иш гёрегенлик озбашына пикирлешив бажарывлукъларын обсьюре ва четимликлени эбинден гелмеге уйрете. **Муратланы белгилев** (целеполагание) - бу девюрде лап да агъамиятлы гысаплана.

Уьлгюлю масъалалар:

- «Белгисиз орунчалар» деген темагъа гёре аслу охув масъалаланы токъташдырмакъ.

- Темагъа гёре жыйгъан маълуматланы озлеге онгайлы къалинде языв. (таблица, опорный языв къайлада, сурат къоллап ва ш.б.)

Кюрчю материаллар булан ишлев. Тапшурув: параграфланы охумакъ:
Ж. Магомедов - параграф 64, 123 бет. И. Керимов - параграф 80, 121 бет.

Лакъырлашыв:

- Белгисиз орунчаланы гъакъында не балдигиз?

- Китапланы авторларыны масъалагъа къаравлары.

- Этген ишигизни натижасын чыгъарыгъыз.

Лакъырлашывну алдында охувнуагъа кемеки Ысапда доскагъа язывтар
этиле:

Хангишиев Жангиши Магомедович, филология илмуланы доктору,
профессор;

Ибрагим Керимов, филология илмуланы доктору, профессор.

Кёмекчи сезлер ва сёзтагъымлар: айыра, белгилей, токъташдыра,
къаравуна гёре, ойлашагъан кюйде, язгъан кюйде.

Жаваплагъа тынглагъан сонг муаллимни сёзю:

Сорав орунчалардан белгисиз орунчалар этиле:

Ким? – кимесе, кимесе бирев;

Не? – немее, недиресе;

Нече? – бир нече;

Къайсы? – къайсы-бири.

Бирдеген сёз булан сёзтагъымлар, яздыра – гъарисини маънасын ачыкъ
этмекни класгъа тапшура:

Бир адам; бир алма; бир о айта; бир мен айтаман; бир яхиы яш
дагъы! бир нече яш.

Муаллим ишни жамын чыгъара ва бир деген сёз орунча болуп телеген
гезиклени мисалларын яздыра.